

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
सर्पान्सृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयम-
तप्यत स वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स
तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स
प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव
तद्यजमानः ॥ १ ॥

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यम्पश्यत्यपास्माद्दीक्षा क्रामति
नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः
श्रेष्ठो दीक्षे मा मां हासीरित्याह नास्माद्दीक्षापं क्रामति नास्य
नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपो-
ऽशान्ता ओजो बलं दीक्षाम् ॥ २ ॥

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो

बलं न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सो-
ऽस्मादेतरहिं तिर इव यरहि याति तर्माश्वरं रक्षांसि
हन्तोः॥ ३॥

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरता ते अस्त्वित्याह
ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनं
सम्पारयत्येदमगन्म देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनं
ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त
पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतदेवा जोषयन्ते यद्वाह्यणा ऋक्सामाभ्यां
यजुषा सन्तरन्त इत्याह रक्सामाभ्यां ह्येष यजुषा सन्तरति
यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते॥ ४॥

यजमानो दीक्षां हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष तेँतैरष्टुभो
जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानां साम्राज्यं
गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमं राजानं साम्राज्यं
लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानां साम्राज्यं
छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः

पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत् साम्राज्यमेव॥५॥

ए॒नं लो॒कं ग॑मयित्वा क्री॑णाति गच्छ॑ति स्वाना॒ꣳ साम्रा॑ज्यं
यो वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति ब्रह्म॒वादि॑नो
वद॑न्ति न प्रा॒श्नन्ति॑ न जु॒हुत्य॑थ कं ता॑नून॒प्रं प्रति॑ तिष्ठ॒तीति॑
प्र॒जाप॑तौ मन॒सीति॑ ब्रूया॒त्रिर॑व जिघ्रेत्प्र॒जाप॑तौ त्वा॒ मन॑सि
जुहो॑मीत्येषा वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति
यः॥६॥

वा अ॒ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति यतो॒
मन्ये॑तान॒भिक्र॑म्य हो॒ष्यामी॑ति तत्तिष्ठ॒न्ना श्रा॑वये॒देषा॑ वा
अ॒ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति यद॒भिक्र॑म्य
जुहु॑यात्प्रति॒ष्ठाया॑ इ॒यात्तस्मा॑त्समा॒नत्र॑ तिष्ठ॑ता होत॒व्यं
प्रति॑ष्ठित्यै यो वा अ॒ध्व॒र्योः स्वं वेद॑ स्ववा॒नेव॑ भ॒वति॑ सु॒गवा॑
अ॒स्य स्वं वा॑य॒व्यम॑स्य॥७॥

स्वं च॑म॒सोऽस्य॑ स्वं यद्वा॑य॒व्यं वा च॑म॒सं वा-
ऽन॑न्वार॒भ्याश्रा॑वये॒त्स्वादि॑यात्तस्मा॑दन्वा॒रभ्या॑श्राव्य॒ꣳ स्वादे॑व
नैति॑ यो वै सोम॒मप्र॑ति॒ष्ठाप्य॑ स्तो॒त्रमु॑पाक॒रोत्य॑प्रति॒ष्ठितः॑
सोमो॑ भव॒त्यप्र॑ति॒ष्ठितः॑ स्तोमोऽप्र॑ति॒ष्ठितान्यु॑क्थान्यप्रति॒ष्ठितो॑

यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा
 चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं
 वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमः
 स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति
 प्रत्यध्वर्युः ॥ ८ ॥

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकान्नविंशतिश्च ॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखः
 हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि
 तेनाक्षमुपाञ्ज्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र
 हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष
 धिष्णिंयो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा ॥ ९ ॥

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं
 नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणः हरेत्तेनैवैनम्भागिनं
 करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि
 कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणः हरन्ति स वैव
 स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि
 पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः

प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन् यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति
 कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्रीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवेषां वृङ्गे
 ताजगार्तिमाच्छन्ति॥१०॥

भूत्वा ततः षड्विंशतिश्च॥ [३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
 प्र वैदय चिकित्वा९ अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते
 अद्य बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा
 यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति
 गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि
 पृथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः। येषामीशे॥११॥

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतो-
 ऽयं यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये
 बध्यमानमनु बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च।
 अग्निस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया
 संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो
 बहुधैकरूपाः। वायुस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः
 प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमानाः॥१२॥

भुवनस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय देवाः। उ॒पाकृत॑
 शशमा॒नं यदस्था॑ज्जी॒वं दे॒वाना॒मप्ये॑तु पाथः। नाना॑ प्रा॒णो
 यज॑मानस्य प॒शुना॑ य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒वयानः॑। जी॒वं
 दे॒वाना॒मप्ये॑तु पाथः स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य का॒माः।
 यत्प॒शुर्मा॒युम॒कृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिर्ग्रा॑हते। अ॒ग्निर्मा॒ तस्मा॒देन॑सो
 विश्वा॑न्मु॒ञ्च॒त्वह॑सः। श॒र्मि॒तार॑ उ॒पेत॑न य॒ज्ञम्॥१३॥

दे॒वेभि॑रि॒न्वित॑म्। पाशा॑त्प॒शुम्प्र॑ मु॒ञ्चत॑ ब॒न्धाद्य॑ज्ञप॑तिं परि॑।
 अ॒दि॒तिः पा॒शम्प्र॑ मु॒मोक्ते॑तं नमः प॒शुभ्यः॑ प॒शुप॑तये करोमि।
 अ॒रा॒ती॒यन्त॑म॒धरं॑ कृ॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॑न्प्रति॑ मु॒ञ्चामि॑
 पा॒शम्। त्वा॒मु ते द॑धिरे ह॒व्य॒वाह॑ः श्रु॒तङ्क॑र्तार॑मु॒त य॒ज्ञियं॑ च।
 अ॒ग्ने स॑द॒क्षः स॑त॒नुर॑हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवे॒दो जु॑षस्व।
 जा॑तवे॒दो व॒पया॑ गच्छ॒ दे॒वान्त्वह॑ हि होता॑ प्रथ॒मो ब॒भूथ॑।
 घृ॒तेन॑ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व॒ स्वाहा॑कृत॑ः ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः।
 स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑॥१४॥

ईशे॑ प्रमु॒ञ्चमा॑ना य॒ज्ञन्त्वह॑ षोड॑श च॥ [४]

प्रा॒जा॒प॒त्या वै प॒शव॑स्तेषा॑ रु॒द्रोऽधि॑पतिर्यदे॒ताभ्या॑मुपाक॒रो
 ता॒भ्यामे॒वैनं॑ प्र॒तिप्रो॑च्या ल॒भत॑ आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य॒

द्वाभ्यामुपाकरोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च
 जुहोति पाङ्गाः पशवः पशूनेवाव रुद्धे मृत्यवे वा एष नीयते
 यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो
 यजमानस्य पशुनेत्याह व्यावृत्त्यै॥१५॥

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
 यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मधोऽपं क्रामति
 त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव
 मेधमव रुद्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये
 देवा उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहेत्यभितो वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो
 वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य
 आ वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्रीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या
 हविर्धानमाग्नेय्या स्रुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदा
 यथादेवतमेव यज्ञमुप चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सह युनज्मि
 वायुमन्तरिक्षेण॥१७॥

ते सह युनज्मि वाचं सह सूर्येण ते युनज्मि
 तिस्रो विपृचः सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द
 उपांशोः पात्रमसि सोमो देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य
 पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द इन्द्रवायुवोः पात्रमसि
 बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः पात्रमस्यश्विनौ
 देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता बृहती॥१८॥

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
 मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
 पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी
 देवता विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥१९॥

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः क्षीयत
 आसन्न्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यांश्चिदभिशस्त्या इति पुरा
 प्रातरनुवाकाञ्जुहयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यते-
 ऽनार्त्ये संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या
 अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा

मां हासिष्टं देवतांसु वा एते प्राणापानयोः॥२०॥

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दाभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै
मरुत्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं
वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरं
श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतम्॥२१॥

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरेति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
मिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां
स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं
वीर्यमवृद्धं यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो
भ्रातृव्यस्य वृद्धे यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता
वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत
यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे
वसीयान्भवति॥२२॥

नि॒ग्राभ्याः॑ स्थ दे॒वश्रु॒त आ॒युर्मे॑ तर्पयत प्रा॒णं मे॑ तर्पयतापा॒नं
मे॑ तर्पयत व्या॒नं मे॑ तर्पयत॒ चक्षु॑र्मे॒ तर्पयत॒ श्रोत्रं॑ मे॒ तर्पयत॒
मनो॑ मे॒ तर्पयत॒ वाचं॑ मे॒ तर्पयता॒त्मानं॑ मे॒ तर्पयताङ्गा॑नि मे॒
तर्पयत॒ प्र॒जां मे॑ तर्पयत॒ प॒शून्मे॑ तर्पयत॒ गृ॒हान्मे॑ तर्पयत॒
गु॒णान्मे॑ तर्पयत॒ स॒र्वग॑णं मा तर्पयत॒ तर्पय॑त मा॥२३॥

गु॒णा मे॒ मा वि॒ तृ॒ष॒न्नोष॑धयो॒ वै सोम॑स्य॒ विशो॒ विशः॑
खलु॒ वै राज्ञः॑ प्रदा॑तोरीश्वरा ऐ॒न्द्रः सोमोऽवी॑वृधं वो॒ मन॑सा
सुजा॑ता ऋत॑प्रजाता॒ भग॒ इ॒द्वः स्याम॑। इ॒न्द्रेण॑ दे॒वीर्वी॑रुधः
संवि॑दाना॒ अनु॑ मन्यन्ता॒ः स॒व॒नाय॑ सोम॒मित्या॒हौष॑धीभ्य
ए॒वैन॑ः॒ स्वायै॑ वि॒शः स्वायै॑ दे॒वता॑यै॒ निर्या॑च्या॒भि षु॑णोति॒
यो वै सोम॑स्याभिषूयमाणस्य॥२४॥

प्र॒थ॒मोऽंशुः॑ स्कन्द॑ति॒ स ई॑श्वर इन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्
यज॑मानस्य॒ निर्ह॑न्तोस्तम॒भि म॑न्त्रये॒ता मा॑स्कान्त्स॒ह प्र॒जया॑
स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्यं॑ मा निर्व॑धी॒रित्या॒शिष॑मे॒वैता॑मा
शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्यस्य॑ प्र॒जायै॑ प॒शूना॑मनिर्घा॒ताय॑
द्र॒प्सश्च॑स्कन्द॒ पृथि॑वीमनु॒ द्यामि॑मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॑ पूर्॒वः।
तृ॒तीयं॑ योनि॒मनु॑ स॒श्वर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ होत्राः॥२५॥

तुर्पयंत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥ [८]

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु
 यान्प्राचीनमाग्रयणाद्गृहीयात्तानुपांशु गृहीयाद्यानूर्ध्वांस्त
 देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः
 प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः। स नः
 पावको द्रविणं दधातु॥ २६॥

आयुष्मन्तः सुहभक्षाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
 अस्मान्स्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां
 वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं
 कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः
 स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या
 आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या आघारवतीस्ता
 आयतनवतीर्याः॥ २७॥

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमा
 घारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय

विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति
 सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति
 य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युत्ते
 उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति॥२८॥

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
 विदेगौपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
 मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं
 निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कृथा मा निरभागिति न त्वा
 निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते सुवर्गं
 लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
 ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
 अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम
 वा इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
 हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सो-
 ऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशून्नाभि मंस्य इति

तस्मा॑ ए॒तम्म॒न्थिनः॑ स॒ऽस्रा॒वम॑जुहो॒त्ततो॒ वै तस्य॑ रु॒द्रः
प॒शून्नाभ्य॑मन्यत॒ यत्रै॑तमे॒वं वि॒द्वान्म॒न्थिनः॑ स॒ऽस्रा॒वं जु॒होति॑
न तत्र॑ रु॒द्रः प॒शून्भि॑ मन्यते॥३१॥

दधात्वा॒यत॑नवती॒र्या उ॑पजीव॒नीयो॑ भवति॒ तेऽदुर्वै॑ यत्रै॒तमेका॑दश च॥—————[९]

जुष्टो॑ वा॒चो भू॒यासं॑ जुष्टो॑ वा॒चस्प॑तये॒ देवि॑ वाक्।
यद्वा॒चो मधु॑म॒त्तस्मिन्मा॑ धाः॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै। ऋ॒चा
स्तोम॑ः॒ सम॑र्धय॒ गाय॑त्रेण॒ रथ॑न्त॒रम्। बृ॒हद्वा॒यत्र॑वर्त॒नि। यस्ते॑
द्र॒प्सः स्क॑न्दति॒ यस्ते॑ अ॒ऽशु॒र्बाहु॑च्यु॒तो धि॒षण॑यो॒रुप॑स्थात्।
अ॒ध्व॒र्योर्वा॑ परि॒ यस्ते॑ प॒वित्रा॒थ्स्वाहा॑कृ॒तमिन्द्रा॑य॒ तं जु॑होमि।
यो द्र॒प्सो अ॒ऽशुः प॑तितः पृ॒थि॒व्यां प॑रिवा॒पात्॥३२॥

पु॒रोडा॑शा॒त्कर॑म्भात्। धा॒ना॒सो॒मान्म॒न्थिनं॑ इन्द्र
शु॒क्राथ्स्वाहा॑कृ॒तमिन्द्रा॑य॒ तं जु॑होमि। यस्ते॑ द्र॒प्सो
मधु॑मा॒ऽइन्द्रि॑यावा॒न्थ्स्वाहा॑कृ॒तः पुन॑र॒प्येति॑ दे॒वान्। दि॒वः
पृ॒थि॒व्याः पर्य॑न्त॒रिक्षा॒थ्स्वाहा॑कृ॒तमिन्द्रा॑य॒ तं जु॑होमि।
अ॒ध्व॒र्युर्वा॑ ऋ॒त्विजा॑ प्रथ॒मो यु॑ज्यते॒ तेन॒ स्तोमो॑ योक्त॒व्यं
इत्या॑हु॒र्वाग॑ग्रे॒गा अग्रं॑ ए॒त्वृजु॑गा दे॒वेभ्यो॑ यशो॒ मयि॑ दध॑ती
प्रा॒णान्प॒शुषु॑ प्र॒जाम्मयि॑॥३३॥

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मण्यहीत्वा बहिष्पवमानः सर्पन्ति
 परांश्चो हि यन्ति परांचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप
 तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म
 यच्छ सहन्त्य। प्र ते धारा मधुश्रुत उथ्स दुहते अक्षितमित्याह
 यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्याययति॥ ३४॥

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमंश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
 गोमाः अग्नेऽविमाः अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदं प्रमृष्यः।
 इडावाः एषो असुर प्रजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥
 आ प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये।
 अस्माकमस्तु केवलः॥ तन्नस्तुरीपमर्धं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि
 रराणः स्यस्व। यतो वीरः॥ ३५॥

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः।
 शिवस्त्वष्टरिहा गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयज्ञे
 न उदवा पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते
 देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिंस्मे अथा

दे॒वाना॒म॒प्येतु॑ पाथः। प्र णो॑ दे॒व्या नो॑ दि॒वः। पी॒पि॒वा॒स॒सु॒
सर॑स्वतः स्तनं॒ यो वि॒श्वदर्श॑तः। धु॒क्षी॒महि॑ प्र॒जामिष॑म्॥ ३६॥

ये ते॑ सर॒स्व ऊ॒र्मयो॒ मधु॑मन्तो घृ॒तश्चु॑तः। तेषां॑
ते सु॒म्नमी॑महे। यस्य॑ व्र॒तम्प॑शवो॒ यन्ति॒ सर्वे॒ यस्य॑
व्र॒तमु॑प॒तिष्ठ॑न्त॒ आपः॑। यस्य॑ व्र॒ते पु॑ष्टि॒पति॑र्नि॒विष्ट॑स्त॒
सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। दि॒व्य॒सु॒पर्णं॑ व॒य॒सम्बृ॑हन्त॒मपां॑
गर्भं॑ वृष॒भमोष॑धीनाम्। अ॒भी॒प॒तो वृ॑ष्ट्या त॒र्पय॑न्तं॒ त॒
सर॑स्वन्त॒मव॑से हुवेम। सि॒नी॒वा॒लि पृथु॑ष्टुके॒ या दे॒वाना॒मसि॒
स्वसा॑। जुष॒स्व ह॒व्यम्॥ ३७॥

आहु॑तं प्र॒जां दे॒वि दि॒दिङ्घि॑ नः। या सु॒पा॒णिः स्व॑ङ्गुरिः
सु॒षूमा॑ बहु॒सूव॑री। तस्यै॑ वि॒श्वत्त्रि॑यै ह॒विः सि॒नी॒वा॒ल्यै
जु॑होतन। इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं॒ नरः॑। अ॒सि॒तव॑र्णा
हर॑यः सु॒पर्णा मि॒हो व॑सा॒ना दि॒वमु॑त्प॒तन्ति॑। त आ॒
ऽव॑वृ॒त्रन्त्स॑द॒नानि॑ कृ॒त्वादि॑त्पृ॒थि॒वी घृ॑तैर्व्यु॒द्यते॑। हि॒र॒ण्य॑के॒शो
रज॑सो वि॒सारे॑ऽहि॒र्धुनि॑र्वा॒त इव॑ ध्र॒जी॒मान्। शुचि॑भ्राजा
उ॒षसः॑॥ ३८॥

नवे॑दा॒ यश॑स्वती॒रप॑स्युवो॒ न स॒त्याः। आ ते॑ सु॒पर्णा

अमिनन्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृ॒षभो॑ यदी॒दम्। शि॒वाभि॑र्न
 स्मय॑मानाभिरागा॒त्पत॑न्ति॒ मिहः॑ स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑
 वि॒द्युन्मि॑माति व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिर॑स॒र्जि।
 पर्व॑तश्चिन्महिं वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॒त्सानु॑ रेजत स्व॒ने वः॑।
 यत्क्रीड॑थ मरुतः॥३९॥

ऋ॒ष्टि॒मन्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑श्चो धव॒ध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॑
 गर्भ॑मा धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॒ः सु क॑र्ष॒ विषि॑तं
 न्य॑श्च॒ समा॑ भ॒वन्तू॒द्वता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या॑ चिदच्युताग्ने॑ प॒शुर्न
 यव॑से। धामा॑ ह॒ यत्ते॑ अजर॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॑ शि॒क्कसः॑। अग्ने॒
 भूरी॑णि॒ तव॑ जातवेदो॒ देव॑ स्वधावोऽमृ॒तस्य॑ धाम॑। याश्च॑॥४०॥

मा॒या मा॒यिना॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पूर्वीः॑ सं॒दधुः॑ पृ॒ष्टब॑न्धो।
 दि॒वो नो॑ वृ॒ष्टिम्म॑रुतो ररीध्व॒म्प्र पि॑न्वत॒ वृष्णो॑ अश्व॑स्य
 धाराः॑। अ॒र्वाङि॑तेन॒ स्तनयि॑ब्रुतेह्यपो नि॒षिञ्च॑न्नसु॒रः पि॑ता नः॑।
 पि॒न्वन्त्य॑पो म॒रुतः॑ सु॒दान॑वः॒ पयो॑ घृ॒तव॑द्विदथै॒ष्वाभु॑वः। अत्यं
 न मि॒हे वि॑ न॒यन्ति॑ वा॒जिन॑मु॒त्सं दु॑हन्ति स्त॒नय॑न्त॒मक्षि॑तम्।
 उ॒द॒प्रुतो॑ मरुत॒स्ताः॑ इ॒यर्त॑ वृ॒ष्टिम्॥४१॥

ये विश्वे॑ म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑। क्रोशा॑ति॒ गर्दा॑ क॒न्यैव॑ तु॒न्ना

पेरुं तुञ्जाना पत्यैव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना
 समुक्षत पयस्वतीः कृणुताप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं
 च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु। उदु त्यश्चित्रम्।
 और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा हुवे। अग्निः समुद्रवाससम्।
 आ सवः सवितुर्यथा भगस्येव भुजिः हुवे। अग्निः
 समुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविम्पर्जन्यक्रन्द्यः सहः।
 अग्निः समुद्रवाससम्॥४२॥

वीर इषः हव्यमुषसो मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥—————[११]

यो वै पर्वमानानाञ्जीर्णिं परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहि महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्ते
 श्येनाय यद्वै होतौपयामृहीतोऽसि वाक्षसत्प्र सो अग्र एकादश॥—————[१२]

[यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिंशत्॥४६॥ यो
 वै पर्वमानानां वि क्रमस्व॥]